

ნინო ჩიხლაძე

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, საქართველო

ბინალური ოპოზიციები ევრიპიდეის ტრაგედიაში „ჰეკაბე“

საკვანძო სიტყვები: ევრიპიდე, ჰეკაბე, ძველბერძნული, თანამედროვე, თეატრი

ძვ. წ. 428-423 წლებში, ათენში, მაშინ, როცა პელოპონოსური ომი მძვინვარებდა, პირველად დაიდგა ევრიპიდეის შემოქმედების უმნიშვნელოვანესი დრამა „ჰეკაბე“. ძვ. წ. 427 წელი იყო მიტილენეს, პლატეას, კორკირას ბრძოლების წელი. თუკიდидე გვიყვება ამ მოვლენებზე.¹ კორკირას ისტორიის მერე ის წყვეტს ბრძოლის ამბებს და გვიყვება დემორალიზაციასა და დამცირებაზე, რომელიც ამ ომმა მოიტანა როგორც ცალკეულ ინდივიდებში, ასევე, საბერძნეთის სოციალურ და პოლიტიკურ ცხოვრებაში. ამას, როგორც ჩანს, ხელი შეუწყო იმანაც, რომ ძვ. წ. 430-429 წლებში ათენში საშინელი ეპიდემია (შავი ჭირი) მძვინვარებდა. მოსახლეობის მეოთხედი დაიღუპა.

ევრიპიდე ამ ეპოქის „საბრალდებულო დასკვნას“ დებს თავისი ტრაგედიით. მისი ამბავი შორდება კონკრეტულ დროს და ზოგადად ადამიანის ბედის ცვალებადობასა და სისასტიკეზე, ომის საშინელებაზე, შვილების სიკვდილსა და შურის-

---

¹ Thuc. 3. 82-83

ძიების წყურვილზე გვიყვება. ეს „ჰეკაბეს“ თემებია. არცერთი მათგანი უცხო არ არის თანამედროვე სამყაროსთვის. ეს ტყვეების ტრაგედიაა, თანამედროვე გაგებით, საკონცენტრაციო ბანაკის პიესაა. აქ მითოლოგიური გააზრება უმნიშვნელოა. არისტოტელეც ამბობს, რომ ტრაგიკოსმა პოეტმა ჯერ ამბავი უნდა გამოიგონოს და მასში მოგვიანებით ჩაურთოს მითოლოგიური სახელები.² ამგვარი შინაარსისთვის ევრიპიდე ჰეკაბეს ამბავზე უკეთეს ამბავს ვერ იპოვიდა. წინამდებარე სტატიაში ყურადღებას გავამახვილებთ ბინალურ ოპოზიციებზე, რომლებიც მთავარი გმირის მხატვრული სახის გახსნაში დაგვეხმარება.

როგორც ტყვეების ტრაგედიას, „ჰეკაბეს“ აქვს სამი ასპექტი: დამონებული ქალის ტანჯვა; მისი ბატონების ხასიათით გამოწვეული ტანჯვა; დაუჯერებელი ტანჯვის ზეგავლენა ქალზე. ამ უკანასკნელში დევს ყველაზე დიდი ტრაგედია: წნეხის ქვეშ ტანჯული ისეთივე მხეცი ხდება, როგორებიც მისი მტანჯველები არიან – ყველაზე საბრალო ქალი გადაიქცევა ცეცხლოვან თვალებიან ძალღად³.

ამბავი ბედის ცვალებადობაზე ჰეკაბეს შემთხვევაში ასე გამოიყურება: ჰქონდა სამშობლო, სახლი/აღარც სამშობლო აქვს, აღარც სახლი; დედოფალი იყო და სხვებს მართავდა/ახლა მონაა, ტყვე, სხვების ნება-სურვილზე დამოკიდებული; მდიდარი იყო/ახლა აღარაფერი გააჩნია; ბევრი შვილის (19?) დედა იყო/თითქმის ყველა ომში მოუკლეს, დარჩენილთაგან ორი – მშვიდობიანობის დროს; ერთადერთი გადარჩენილი

² Arist. hist an 1455b

³ ტრაგედიათა მხატვრულ ქსოვილში „მიმობნეულ“ სიმბოლოებზე, როგორცაა, მაგალითად ჰეკაბეს ძალღად მეტამორფოზა, იხ. Brill's Companion to the Receptions of Euripides 2015; Abrahamson 1952, 122-129.

კასანდრათი ამაყოფნდა/კასანდრა მტრის საყვარელია და ვერასდროს ამალდდება ცოლის სტატუსამდე; ადრე ახალგაზრდა იყო და ლადი/ახლა მოხუცია და სუსტი; ადრე კეთილშობილი იყო და ადამიანები უყვარდა/ ახლა შურისძიებამ თავი დააკარგვინა, მკვლელი გახდა და ცხოველად გადაიქცა.

ევრიპიდე აგებს პიესას ორი რიტორიკული აგონის ირგვლივ: ჰეკაბე/ოდისევსი, ჰეკაბე/აგამემნონი, რომელიც, მიუხედავად, ბრწყინვალეებისა, არაეფექტურია; შესაბამისად, მასთან ერთად პიესაში მარცხდება სიტყვაც იმ სამყაროში, რომელშიც ძალადობა მეფობს. ევრიპიდე პერსონაჟების ფსიქოლოგიურ პორტრეტს კი არ ქმნის, არამედ რიტორიკულ კონსტრუქციებს, ბინალურ ოპოზიციებს, რომლებიც სხვადასხვა კუთხით წარმოსახავს სტრატეგიულად განსხვავებულ გმირებს.

ჰეკაბე/პოლიქსენა. ჰეკაბე პიესას იწყებს დამარცხებული. ის თავდაპირველად ჩნდება, როგორც დარდს მიცემული პერსონაჟი, რომელიც ეძებს სხვათა დახმარებას, მაგრამ რადგან მის თავს დატეხილი უბედურებები ერთმანეთის მიყოლებით ხდება, პიესის დასასრულისკენ ჰეკაბე უფრო აქტიურდება და ნაკლებადაა პასიური; ქალი წყევლის საკუთარ ბედს და ცდილობს, როგორმე წინააღმდეგობა გაუწიოს მას. უფრო მართებული იქნება ვისაუბროთ მის აღდგენაზე ფინალისკენ, ვიდრე დაცემაზე. მორალური ქაოსი ქმნის პირობებს ჰეკაბეს მოქმედებისთვის. გამაღლებული ცხოვრება, ძალად ქცევა, სამყაროში, სადაც უარყოფილია კანონი, განაპირობებს იმ პარადოქსს, რომელსაც ჰეკაბე უნდა დაუპირისპირდეს: მან უკან უნდა დაიხიოს ძალის და ბოროტების წინაშე⁴. ის არის

⁴ Callen King 1985, 32.

ტანჯული, რომელიც, ამავე დროს, მზადაა არაკეთილსინდისიერებისთვისაც.

პოლიქსენას სიტუაცია ნაკლებ კომპლექსურია, ამიტომაც არის ჰეკაბე პიესის გმირი და არა პოლიქსენა.

გუნდი დასაწყისში გვამცნობს, რომ ბერძნებმა გადაწყვიტეს პოლიქსენას მსხვერპლად შეწირვა (108). სუსტი, მოხუცი დედისგან განსხვავებით, ახალგაზრდაა პოლიქსენა და უცხოა მისთვის საკუთარ თავზე დარდი. გოგონა დედის ბედზე უფრო წუხს, ვიდრე საკუთარზე (211-215). პოლიქსენას ეპიზოდი დიდი არ არის პიესაში, თუმცა მას შემოაქვს სხვადასხვა თემები, მაგალითად, როგორცაა თავისუფლება და მონობა – პერსონალური თუ პოლიტიკური. პოლიქსენას ეპიზოდი აძლიერებს ჰეკაბეს ტრაგედიის ორი ასპექტს: დაკარგვა ქალიშვილის, რომელიც ყველა მოკლული შვილის ხატია (281) და ამოო ცდა – გადაარჩინოს, რაც მისთვის ძვირფასია⁵.

კონტრასტი გოგონასა და მოხუც დედას შორის აშკარაა. ორივე მოქმედების საკუთარ გზას ირჩევს. აქილევსის საფლაგზე მსხვერპლშეწირვა იწვევს პოლიქსენას მორალურ გამარჯვებას. ერთადერთი კეთილშობილი და გმირული საქციელი პიესაში უკავშირდება ამ უმანკო გოგონას. პოლიქსენასთვის სიკვდილი არის სასურველი, მონობისგან გამათავისუფლებელი, დეგრადაციისგან გაქცევის გზა. იგი წუხს ყველაფრის დაკარგვაზე, გარდა საკუთარი თავისა⁶. მონა იყო, მაგრამ კვდება როგორც ტროას პრინცესა. ამ ყველაფრის ხიბლს და ფასს მისი ახალგაზრდობაც აძლიერებს.

⁵ Zuntz 2013, 48-51.

⁶ Vohl 1989, 12.

ჰეკაბეს არ მიეცა კეთილშობილი სიკვდილის საშუალება, მიუხედავად იმისა, რომ იგი ითხოვს, მოკვდეს მისი ქალიშვილის ნაცვლად (385-388). ოდისევსი ეუბნება ჰეკაბეს, რომ აქილევსს სწორედ გოგონას სიკვდილი უნდა. აქილევსს სურს ჯილდო პატივისთვის და არა შურისძიება მკვლელებზე. ჰეკაბეს შემდეგი გამოჩენა და სურვილი – მოკვდეს მის ქალიშვილთან ერთად (391-3), ავლენს ქალის სრულ იმედგაცრუებას, სირცხვილს, მწუხარებას და უსარგებლობას – ჰეკაბეს მსხვერპლად შეწირვაც კი აღარავის სჭირდება.

აქილევსის აჩრდილი ითხოვს პოლიქსენას შეწირვას მის საფლავზე ყველა იმ გმირობისდა წილად, რაც ტროას ომში ჩაიდინა. ლაშქარი ორად გაიყო: მსხვერპლშეწირვის მოწინააღმდეგეებად და მომხრეებად. ოდისევსი ეხმარება ჯარს რთული გადაწყვეტილების მიღებაში. უფრო სწორად, დაარწმუნებს მას, რომ რაც არჩევანის პრობლემად ეგვენებათ, უბრალოდ, სწორი გათვლის საქმეა: რა უფრო მნიშვნელოვანია ბერძნებისთვის – მონის სიცოცხლე თუ აქილევსის პატივგება? ოდისევსის ეს ნაბიჯი ეწინააღმდეგება თანამედროვე ბერძენის განწყობას, მაგრამ სრულ თანხვედრაშია ძველი ბერძენის ღირებულებებთან – იზრუნოს ბერძენთა არმიის სიძლიერეზე და ღირსებაზე, მოახდინოს საკუთარი ძალის დემონსტრირება.

ჰეკაბეს საუბარი ვერ ზემოქმედებს ძალაუფლების მპყრობელ ოდისევსზე, რაც ნათელყოფს სიტყვის უძლურებას ძალის წინაშე (259-266). ოდისევსი თანხმდება, მოისმინოს ჰეკაბეს სიტყვა მხოლოდ იმიტომ, რომ იცის, მის გადაწყვეტილებას ეს სიტყვა ვერ შეეცვლის. ჰეკაბე არის ასაკოვანი, უძლური მონა. ძალაუფლების გარეშე, ის ვერასდროს იტყვის ისე და იმას,

რასაც ოდისევსზე ძლიერი ზემოქმედება ექნება⁷. მას აქვს ძალაუფლება, ამიტომ ძალაუფლების არმქონე ჰეკაბეს სიტყვები მასზე ვერასდროს მოახდენს ზეგავლენას.

როცა პოლიქსენა გაიაზრებს, რომ ოდისევსს სიტყვებით ვერ დაიმეგობრებს, დედისაგან განსხვავებული, არაეფექტური რიტორიკის საწინააღმდეგო არჩევანი გააკეთა – სიკვდილი გადაწყვიტა. ევრიპიდე ამ სცენას იყენებს იმისთვის, რომ აჩვენოს პოლიქსენას გმირობა, ერთის მხრივ, როგორც გულუბრყვილო და არარელევანტური პიესის სხვა საკითხებთან მიმართებაში და მეორეს, მხრივ, როგორც გამამართლებელი იმ სისასტიკის, რომელსაც მისი პოზიცია უარყოფს.

პოლიქსენას მცდარი წარმოდგენა აქვს ბოროტებაზე. მისთვის სიკვდილი გამოსავალია, რათა თავიდან აიცილოს მონის ცხოვრება და დამცირება. იგი ფიქრობს, რომ გმირობის გამოვლინების საშუალება არასდროს ექნება, თუ ცხოვრებას გააგრძელებს; ჰგონია, რომ მისი ძმა ცოცხალია. მაცურებელმა კი დასაწყისშივე, პოლიდოროსის აჩრდილის გამოჩენისთანავე იცის, რომ გოგონა ცდება. სცენის მთელი ირონია იმაშია, რომ ძალადობრივ სამყაროში უდანაშაულობა და სიწმინდე შეიძლება იყოს სიბრძნავის გარკვეული ფორმა.

„ჰეკაბეს“ ამ ეპიზოდის მორალი შეუქცევადად ეპიზოდურია: ტროას დაცემით არ სრულდება ტანჯვა, ან ომის სისასტიკე, არც პოლიქსენას გმირობას ექნება დროებით და წარმავალ ეფექტზე მეტი გავლენა სამყაროს მორალურ ხარისხზე. ამ ეპიზოდის დაუნდობლობა ხდება თვალშისაცემი მომდევნო სცენაში, როცა ჰეკაბეს არ რთავენ ნებას, დაკრძალოს საკუთარი ქალიშვილი. სანამ დედოფალი ქალიშვილის დასაკრძალად

⁷ Meridor 1978, 109-110.

ემზადება, აღმოჩნდება, რომ გვამი, რომელიც მას მიუტანეს, პოლიქსენას კი არა, მის ვაჟს, პოლიდოროსს ეკუთვნის. პოლიქსენას გმირობას და თავგანწირვას არ აქვს წილი პიესის შემდგომ განვითარებაში⁸.

ჰეკაბე/ოდისევსი-ჰეკაბე/აგამემნონი. ოდისევსისა და აგამემნონის პერსონაჟებში წარმოდგენილია ადამიანური მანკიერების 2 ტიპი, რომლებიც არის ჰეკაბეს ტანჯვის მიზეზი: სისასტიკე და სისუსტე. ჰომეროსის ტრადიცია გრძელდება – ყველაზე ძლიერი ადამიანი არ არის ყველაზე კარგი ადამიანი. კაცი, რომელიც ყველაფერს ფლობს (აგამემნონი), სუსტია⁹. ოდისევსის სისასტიკე არის პასუხისმგებელი პოლიქსენას მსხვერპლად შეწირვის მოკვლის გადაწყვეტილებაზე და აღსრულების მომზადებაზე. ევრიპიდემ ნათელყო, რომ პოლიქსენას მსხვერპლად შეწირვაში არ არის რელიგიური აუცილებლობა. ბერძნების (ლაშქრის) აზრი ორად გაიყო და მხოლოდ ოდისევსის დემაგოგიურმა სიტყვამ მიაღებინა მათ გადაწყვეტილება პოლიქსენას მსხვერპლად შეწირვის აუცილებლობის შესახებ. ოდისევსის ინტერესში – მოკლას პოლიქსენა, შესაძლოა, იყოს სამხედრო ფსიქოლოგიური მიზანშეწონილობა. მე ვამბობ შესაძლოა, რადგან ოდისევსი არის დახელოვნებული მსჯელობის ოსტატი. ვერ ვიქნებით დარწმუნებული მის ნამდვილ მოტივებში. ეს ევრიპიდეს პოეტური ოსტატობა და ადამიანის შიგნიდან დანახვის ნიჭია. ოდისევსი ტიპური დიქტატორია, მორალური და არა ლიტერატურული გაგებით (218-440): იგია პოლიქსენას სიკვდილზე პასუხისმგებელი; ჰეკაბესთან დიდ ვალშია, ამიტომ მისი

⁸ Collard 1991, 15-18.

⁹ Dunn 1996, 22.

საქციელი კიდევ უფრო შემზარავი ხდება ბერძნების გადაწყვეტილების ჰეკაბესათვის „მიხარების“ მანერით, სიცივით (239-250). დიქტატორია, როცა ტყვე ქალების ტანჯვაზე საუბრობს ცინიზმით (321-325); როცა უცხო ტომელებზე ამბობს, რომ მათ არც მეგობრობა იციან, არც პატიოსნება (328-331); როცა ჰეკაბეს თხოვნაზე – არ მოუკლას შვილი, მხეცურ პასუხს სცემს (299-302).

აგამემნონთანაც არ ჭრის არგუმენტი სტუმარ-მასპინძლობის კანონების შესახებ. უბედურებისა და იმედგაცრუების შემდეგ, ჰეკაბე, როგორც ძალიან კარგი მოსწავლე, სწავლობს მისი მჩაგვრელების არგუმენტებისგან და მათი საქმეებისგან.

აგამემნონი რატომ არის წინააღმდეგი პოლიქსენას მსხვერპლად შეწირვის, ყველასთვის ცნობილია. არავინ ფიქრობს მის ჰუმანიზმზე, მათ შორის, არც გუნდი (120-129). ადამიანები მას კარგად იცნობენ¹⁰. აგამემნონს არ ჰყოფნის ლიდერის თვისებები. იგიც ოდისევსივით თვითკმაყოფილია, მაგრამ, ოდისევსისგან განსხვავებით – მშიშარაა. მისი მოქმედების პრინციპია: დარჩეს ხათაბალის გარეთ და ნახოს რაც შეიძლება მეტი სარგებელი მუდმივად ზეწოლით (824-835). ის გახარებულია, როცა შეიტყობს, რომ ჰეკაბეს თავად სურს პოლიმესტორის დასჯა (864-904); ოსტატურად მაღავს თავის ნამდვილ მიზანს¹¹. ყველაზე უცნაური სცენა, რაც კი დაუწერია ევრიპიდეს – ჰეკაბესა და პოლიმესტორს შორის აგამემნონის ფსევდო-არბიტრობაა (1109-1251).

ჰეკაბეს აგამემნონთან დიალოგის პათეტიკა განსხვავდება ოდისევსთან დიალოგის პათეტიკისგან, რადგან აგამემნონი

¹⁰ Gregory 1995, 211-212.

¹¹ Hall 1989, 67.

წინასწარ არ არის განწყობილი, თხოვნაზე უარი უთხრას ქალს. მან იცის, რა არის სამართლიანი, მაგრამ ეშინია, რას იფიქრებს ჯარი. ის არ აღმოჩნდა დამოუკიდებლად გადაწყვეტილების მიმღები პირი, არამედ დაქვემდებარებული იმ ძალებს, რომლებიც, თავის მხრივ, მასვე ექვემდებარებიან. აგამემნონის ძალაუფლებას არ შეუძლია ჯარის ინტერესების რისკის ქვეშ დაყენება. ჰეკაბე ზევსის სახელით მიმართავს აგამემნონს და ამით ხაზს უსვამს კანონს, რომელიც ღმერთებზე მაღლა დგას და განაპირობებს სამყაროში მორალურ წესრიგს. ეს წესრიგი კი, ჰეკაბეს აზრით, თუ სადმე რაიმე სამართლიანობა არსებობს, მოითხოვს ყველა ადამიანის, მათ შორის, მონების პატივისცემასაც¹².

როცა ჰეკაბე თავის სიტყვას ამთავრებს, იგი ხაზს უსვამს სამართლიან ურთიერთდამოკიდებულებას, როცა სთხოვს აგამემნონს, წარმოიდგინოს, რომ მხატვარია და შეეცადოს, ისე დაინახოს ქალი, როგორც ის რეალურად არის; სთავაზობს მას ახალ წყვილ თვალს, რომელიც საშუალებას მისცემს აგამემნონს, კანონი დაინახოს. აგამემნონი რჩება შეუვალი, რადგან ის არასდროს დაუშვებს, მტერს შეეკრას. კვლავ, ჰეკაბეს მარცხი მიანიშნებს, რომ ამ ქვეყნის მმართველებს კანონები ნაკლებად აღელვებთ. და აღმოხდება:

πείθειν ἄ τις βούλοιο τυγχάνειν θ' ἄμα;
 πῶς οὖν ἔτ' ἄν τις ἐλπίσαι πράξειν καλῶς
 οἱ μὲν γὰρ ὄντες παῖδες οὐκέτ' εἰσὶ μοι,
 αὐτῆ δ' ἐπ' αἰσχροῖς αἰχμάλωτος. οἴχομαι:
 καπνὸν δὲ πόνεας τόνδ' ὑπερθρῶσκειν θ' ὄρω

¹² Luschnig 1976, 89.

(820-824)

*(რისი იმედი უნდა მქონდეს წარმატებისთვის? მყავდა შვილები, აღარა მყავს, აღარ არიან, ტყვე ვარ, ღირსება აღარ შემრჩა, საუბედუროდ, მხოლოდ კვამლს ვხედავ, ცეცხლში იწვის ჩემი ქალაქი)*¹³.

მაშინ, ჰეკაბე ახალ არგუმენტს პოულობს – სურს კასანდრაზე მინიშნებით გააღლოს მასზე შეყვარებული აგამემნონის გული. ამით იწყება ჰეკაბეს ახალი დეგრადაცია. აგამემნონის სექსუალურ სურვილებზე თამაში მიანიშნებს, რომ ჰეკაბეს სურს, ქალიშვილი „ბარტერულ“ გარიგებაში გამოიყენოს – თუ აგამემნონს კასანდრას მიმართ რაიმე გრძნობა აქვს, ელემენტარულს მაინც გააკეთებს მისი გარდაცვლილი ძმისთვის. აგამემნონი, თავის მხრივ, აუცილებლად მოისურვებს, გადაიხადოს საკუთარი სექსუალური თავგადასავლებისთვის.

ჰეკაბეს თხოვნა გაახსენებს აგამემნონს, რომ თუ ის ქალის სურვილს შეასრულებს, ეს ნიშნავს, რომ მასზე საყვარელს ზეგავლენა აქვს, რისი სურვილიც მხედართმთავარს, რა თქმა უნდა, არ გააჩნია. ჰეკაბეს თხოვნის სამართლიანობას გადაფარავს აგამემნონში საზოგადოებრივი უკმაყოფილების შიში.

ჰეკაბეს სჭირდება აგამემნონის გულამდე და ყურამდე მიღწევა. იგი შემფოთებული მავედრებლისგან ქმნის ახალ იმიჯს – მის მოთქმას უკვე კი აღარ უნდა უყურო, უნდა მოისმინო. ჰეკაბე ცდილობს, აგამემნონს თავისი სხეულით გააგონოს (835-40). ის აღარ არის დაცემული ქალაქის დედოფალი, რომელიც ცრემლად იღვრება. ტროას დედოფალი ახლა არის აღდგენილი მთელი თავისი დიდებულებით. მისი სხეულის დანახვა ნიშნავს მისი ტკივილის ყვირილის გაგონებას, რადგან

¹³ ციტატების თარგმანი ეკუთვნის ნანა ტონიას (2018)

ადამიანის სულის საუკეთესო გამოსახულება სწორედ მისი სხეულია.

აგამემნონთან ისევ მარცხდება ჰეკაბე, რადგან მხედართმთავარი ვერ თავისუფლდება საკუთარი შიშისგან. აგამემნონის შიში თვალს აუხელს ჰეკაბეს – თუ აგამემნონი, რომელიც წინამძღოლობს ბერძენთა არმიას, ვერ მოქმედებს ისე, როგორც იცის, რომ სამართლიანია, მაშინ, გამოდის, ეს ქვეყანაა, სადაც ყველა მონაა, წინამძღოლის ჩათვლით (864-69).

ეს არის პიესის ყველაზე მნიშვნელოვანი, მაგრამ პარადოქსული ცნობა – შიგთავსი – ვისაც ძალაუფლება აქვს, არ არის თავისუფალი, არამედ, ფაქტობრივად, ყველაზე მეტად არის დამონებული. როგორც კი ჰეკაბე ამას გააცნობიერებს, გრძნობს თავისუფლებას და ძალას. აგამემნონის შიში ნებას რთავს ჰეკაბეს მიხვდეს, რომ მონობა არის არა იმდენად გარეგანი ძალის ზემოქმედება, არამედ კერძო ინტერესის კაპიტულაციის, ან ეთიკური კოდექსის არარეალური, არაადეკვატური გაგების შედეგი¹⁴. პიესა გვთავაზობს – ერთადერთი გზა, არ იყო მონა, არის კანონის მორჩილება და სამართლიანობის შესაბამისად მოქმედება.

ჰეკაბე/პოლიმესტორი. პოლიმესტორს მართავს სიხარბე, აგამემნონს – ლაშქარი, ორივე იტანჯება უსამართლობის განცდით. ოდისევსი შეიძლება იყოს კანონის მონა – იგი ამბობს, რომ მისი მოქმედებები პოლიქსენას წინააღმდეგ გამართლებულია მისი შეპირებით – პატივი სცეს საუკეთესო მეგრძოლის ხსოვნას. ამ ტიპის შეპირებისადმი ერთგულებაც არ უნდა იყოს მარტივი.

---

¹⁴ Kirkwood 2019, 86.

ჰეკაბე/პოლიდოროსი-ჰეკაბე/აქილევსი. პიესის ატმოსფერო დაფიქსირებულია თავიდანვე, პოლიდოროსის აჩრდილის გამოჩენისთანავე. მკვდარს აქ ადგილი არ აქვს, მაგრამ ბრუნდება, რათა განსაზღვროს ცოცხალთა ცხოვრება. საზოგადოება, რომელსაც აღწერს აჩრდილი თავის მონოლოგში, ერთ-ერთია, რომელშიც ძალა მეფობს. პოლიდოროსის აჩრდილს სურს მხოლოდ დაკრძალვა (30-50) და არა შურისძიება, მაგრამ ის გვიამბობს მეორე აჩრდილის გამოჩენის შესახებაც – აქილევსის (37-44), რომელიც ასევე ბრუნდება, რომ მოითხოვოს პატივის ჯილდო: გმირის ლტოლვა პატივისკენ სხვების სიცოცხლის ფასად გრძელდება სიკვდილის შემდეგაც.

ეს ორი აჩრდილი არის კომპლექსური დრამატული საშუალება, რათა ერთმანეთს დაუკავშირდეს პიესის ორი მოქმედება (პოლიმესტორის შურისძიება და პოლიქსენას სიკვდილი), რომლებიც სუფთა რაციონალური გაგებით, არ მიემართება ერთმანეთს. თავისი სიკვდილით, პოლიდოროსი განსაზღვრავს პოლიმესტორის დასჯას პიესის დასასრულს. აქილევსის აჩრდილის გამოჩენა არასასცენო აუდიტორიისთვის (ბერძენთა არმია), რომელსაც აღწერს პოლიდოროსის აჩრდილი, მართალია, მოქმედების გარეთ გადის, მაგრამ მაინც განსაზღვრავს პოლიქსენას მსხვერპლად შეწირვას. ორი აჩრდილი წარმოადგენს ორ საბოლოო დანაკარგს ჰეკაბესთვის: პოლიდოროსის სიტყვა ერთმანეთთან აკავშირებს ორი ბავშვის გვამს, რომელთა ნახვა სურს ჰეკაბეს (45-6) და რომელიც არის პიესის ცენტრალური ნაწილი.

ჰეკაბე უარს ამბობს, მიიღოს ძღვევამოსილთა უფლება – უფულებელყონ იმათი ჰუმანიზმი, ვინც არ ფლობს ძალაუფლებას. შურისგებისას ის აცხადებს, რომ პოლიმესტორს

არ ძალუმს დაუსჯელობით ზიანი მიაყენოს მას, ან მის ოჯახს, რომ ასეთ დანაშაულს ყოველთვის მოჰყვება გაგრძელება. ძალადობას მეტი ძალადობისკენ მივყავართ, ლალატს – მეტი ლალატისკენ. ტრადიციული მორალი დამახინჯებულია ომის დროს. მასპინძლობის ძაფები დაწყვეტილია, დიდსულოვნება ადგილს უთმობს თვითკმაყოფილებას, ამბიციას და მიილტვის ძლიერების გულისაკენ. ჰეკაბეს ამბავი ერთ-ერთი ყველაზე სამწუხაროა ამბავია ბერძნულ ლიტერატურაში, რადგან მას არა მხოლოდ ბედი დასდევს ცუდი, მისი სულიც იკარგება. დრამა გვიყვება ჰეკაბეს პროგრესზე კარგი დედოფლიდან და მოყვარული დედიდან არაადამიანურ არსებამდე, რომელიც მოკლავს ბავშვებს და დააბრმავებს მათ მამას. უცნაურია, მაგრამ მისი ტანჯვაც და მოქმედებაც, ასე თუ ისე, გასაგები ხდება სამყაროს მორალური ქაოსის კონტექსტში.

პოლიმესტორის გასამართლების სცენა ამყარებს ამ დასკვნას. ამჯერად ჰეკაბე იგებს. ჰეკაბეს არგუმენტი არ არის პოლიმესტორის არგუმენტზე უფრო ძლიერი, უბრალოდ, აგამემნონი უარყოფს დამარცხებულ პოლიმესტორს (1253-2) ისე, როგორც ოდისევსმა უარყო უძლური ჰეკაბე. დედოფალი უარს ამბობს მიიღოს ძლევამოსილთა უფლება – უფლებებელყონ იმათი ჰუმანიზმი, ვინც არ ფლობს ძალაუფლებას. შურისგებისას ის აცხადებს, რომ პოლიმესტორს არ ძალუმს დაუსჯელობით ზიანი მიაყენოს მას, ან მის ოჯახს, რომ ასეთ დანაშაულს ყოველთვის მოჰყვება გაგრძელება.

ზოგჯერ ევრიპიდეს ამ დრამას ერთიანი სტრუქტურის არქონის გამო აკრიტიკებენ. ვფიქრობ, არასწორად. პოლიქსენას სიკვდილი, მტრის სისასტიკე, წარმოადგენს ჰეკაბეს უბედურების მხოლოდ ერთ მხარეს. პოლიდოროსის სიკვდილი,

მეგობრობის დარღვევა ჰეკაბეს დაცემის შემდეგ – მეორეს. ამის გარეშე მონა ქალის ტრაგედია არ იქნება დასრულებული. ასეც რომ იყოს. ეს არ არის ტანჯვის ტრაგედია. ეს მოქმედების ტრაგედიაა. რაც დაემართა ჰეკაბეს, იმ ყველაფრის შემდეგ მას შეეძლო თავი მოეკლა, ან ჩაკეტილიყო, ან გაგიჟებულიყო. ეს იქნებოდა სამწუხარო, მაგრამ არა ტრაგიკული. ჰეკაბე სამართლიანობის და შურისძიებისთვის ტირის. მშიშარა მეფე აგამემნონი ყრუ რჩება მისი თხოვნის მიმართ, ამიტომ თვითონ იწყებს მოქმედებას. ტრაგიკული პარადოქსია: ბოროტების გასწორება ბოროტებითვეა აუცილებელი. ჰეკაბე აბრმავებს პოლიმესტორს და კლავს მის შვილებს. ის დიდებულია თავის ქმედებებში; ორჯერ აღმოხდება: *ველარც შენს შვილებს დაინახავ, მე ამოვხოცე; მისი შვილები მე მოვკალი, ცხედრებსაც ნახავ*

(ὄν παῖδας ὄψῃ ζῶντας οὐκ ἔκτειν' ἔγω·

παῖδων τε δισσοῶν σώμαθ', οὐκ ἔκτειν' ἔγω) (1046; 1051).

ქალი, ერთნაირად ტანჯული მტრის და მეგობრის მიერ, მათვე ემსგავსება. ცხოველად გადაქცევა ჰეკაბეს მორალური ტრაგედიაა, სიმბოლირებული ტრანსფორმაციაში, რომელსაც დაბრმავებული პოლიმესტორი წინასწარმეტყველებს¹⁵.

ვინ არ კამათობს ამ ტრაგედიაში? აგამემნონმა უარი თქვა სამართლის დადგენაზე, როცა ეს საჭირო იყო და ახლა მას რცხვენია, რომ არ გაასამართლოს (1241-2). პოლიმესტორმა იცის, რომ ჰეკაბე მოკვდება, კასანდრაც, აგამემნონს ცოლი მოკლავს, თვითონ კი დაისჯება (1275.77.79.81). თუ ჰეკაბე ცხოვრების სახეა, როგორც ამას ევრიპიდე აჩვენებს, მაშინ დრო

¹⁵ Kasely 1993, 93-94.

ყველაზე დამთრგუნველი რამეა¹⁶. სამყაროს და ადამიანების ცხოვრება არ არის მართული სამართლის და კანონის მიერ, მხოლოდ – ადამიანების ექსცესებით. ეს საშიში სამყაროა. არ არსებობს მტრების და მეგობრების გარჩევის გზა. მეგობრობის ძაფები დაწყვეტილია და მხოლოდ საკუთარ ინტერესებს ემორჩილება. სამართალიც მხოლოდ ძლიერის ინტერესია. ყველაზე მეტად გულდასაწყვეტია ბავშვების მკვლელები – ჰეკაბეც და პოლიმესტორიც. ეს კლავს მომავლის იმედს. დროს ვეღარ აერთიანებს, მაგრამ აღარავინ რჩება, რომ ის მოაწესრიგოს.

ტყვის ტრაგედია მისი მორალური განდაგურებით მთავრდება. მისი დამანგრეველები ის სამი მამაკაცია¹⁷. მათთან ერთად, ომი. ეს ცუდი სამყაროა, მკვლელობების, ღალატის, შურისძიების სამყარო, რომელსაც ევრიპიდე ხატავს. და მაინც, ამ ზღვარგადასულ ბოროტებაში არის ნუგუმის სხივი – იგივე სამყარო შობს კეთილშობილ პოლიქსენას, კარგ ტალთიბიოსს და ბევრ ბერძენს, რომლებმაც პატივი მიაგეს გოგონას სიცოცხლეშიც და სიკვდილის შემდეგაც. ვინ წარმოაჩენს ამ პიესაში ადამიანის წესიერებას? არა ძლიევამოსილი მეფეები, არამედ ბავშვი, რომელსა, ფაქტობრივად, არც უცხოვრია, უბრალო მოხუცი კაცი, უსახელო ჯარისკაცები. თუმცა ისინი რჩებიან მოქმედების ფარგლებს გარეთ და პიესაში მოვლენათა განვითარებაზე არანაირი ზეგავლენა არა აქვთ.

ევრიპიდეს ტრაგედიაში „ჰეკაბე“ ბინალური ოპოზიციების ანალიზმა საშუალება მოგვცა ჰეკაბეს მხატვრული სახის

¹⁶ Collard 1991, 55.

¹⁷ Vohl 1989, 41.

სრულიად სხვადასხვა რაკურსით და ძირითადი საკითხთან ერთად, თემის სხვადასხვა ასპექტებით წარმოჩენის საშუალება.

გამოყენებული ლიტერატურა

Abrahamson, Ernst. 1952. *Euripides' Tragedy of Hecuba*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.

Brill's Companion to the Receptions of Euripides, 2015. *Brill's Companions to Classical Reception*. Volume: 3, E-Book ISBN: 9789004299818, Publisher: Brill Online Publication.

Callen King, Katherine. 1985. *The politics of Imitation: Euripides' Hekabe and the Homeric Achilles*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.

Collard, Christopher. 1991. *Euripides' Hecuba*. Warminster: Aris&Phillips.

Dunn, Francis M. 1996. *Tragedy's End: Closer and Innovation in Euripides Drama*. Oxford: Oxford University Press.

Euripides. 1902. *Euripidis Fabulae*, ed. Gilbert Murray. Oxford: Clarendon Press.

ევრიპიდე. 2018. *ჰეკაბე*. ქართულად თარგმნა, კომენტარები და შესავალი სტატია დაურთო ნანა ტონიამ, თბილისი: პროგრამა „ლოგოსი“.

Gregory, Justina. 1995. *Generation and Intertextuality in Hecuba*. The American Journal of Philology. Vol. 116. N 3. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.

Hall, Edith. 1989. *Inventing the Barbarians: Greek Self-Definition through Tragedy*. Oxford: Oxford University Press.

Kasely James L. 1993. *Violence and Rhetoric in Euripides's Hecuba*. New York: Modern Language Association.

Kirkwood, Gordon M., 2019. *Hecuba and Nomos*. Oxford: Oxford University Press.

Lloyd, Michael. 1992. *The Agon in Euripides*. Oxford: Oxford University Press.

Luschnig, C. A. E. 1976. *Euripides' "Hecabe": The Time Is Out of Joint*. Monmouth, Illinois. The Classical Association of the Middle West and South.

Meridor, Ra'anana. 1978. *Hecuba's Revenge. Some Observations on Euripides' "Hecuba"*. Oxford: Oxford University Press.

Vohl, Victoria. 1989. *Intimate Commerce: Exchange, Gender, and Subjectivity in Greek Tragedy*. Texas. San Antonio: Texas University Press.

Zuntz, Gornold. 2013. *The Political Plays of Euripides*. Oxford: Oxford University Press.

Nino Chikhladze

Akaki Tsereteli State University, Georgia

Binary Oppositions in Euripides' "Hecuba"

Key Words: *Euripides, Hecuba, Ancient Greek, Modern, Theater*

It should not be difficult to see why the Euripides' tragedy "Hecuba" is so popular in our days. It is particularly relevant and important for several reasons: 1. The flow of people into the world has fled from their own ruined countries; 2. In our country we have many parents whose children were killed; 3. We often are in dangerous of war.

Sometimes this drama is criticized for lack of a unified structure. Incorrectly. Polixena's death, the brutality of the enemy, represents only one side of Hecuba's misery; Polydoros's noble, broken friendship after the fall of Hecuba – the other. Without it, the tragedy of the slaves would not be completed. This is not a tragedy of suffering. It is a tragedy of action.

The tragedy of the main character ends with its moral destruction. Her destroyers are three men Agamemnon, Odysseus, Polymestor, and war as well. It is a bad world, a world of murder, betrayal, revenge, painted by Euripides. And yet, in this enormous evil there is a ray of consolation – in the same world is born the noble Polyxena, the good Talthibios, and many noble Greeks, who honored the girl both in life and after her death. Who portrays human decency in this play? Not the mighty kings, but the child who has not yet lived enough, a simple old man, nameless soldiers. They remain out of force and have no impact on the development of events in the play.

The article focuses on binary oppositions in tragedy, such as – Hecuba /polyxena, Hecuba/Agamemnon, Hecuba/Odysseus, Hecuba/Polymestor, Hecuba/polydoros, Hecuba/Akhilleus – which help us to present Hecuba's character in different aspects.